

Arapça Eğitiminde Kelime Öğretiminin Önemi ve Öğretim Yöntemleri

Ahmet ALTUN*

Dr. Öğr. Üyesi İstanbul Aydın Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Arapça Dili Eğitimi Bölümü

ahmetaltun@aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-9606-7311>

ÖZ

Bilindiği gibi bir dil, kelime, ses ve gramer olmak üzere üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bu unsurların başında kelime gelmektedir. Kelime hazinesi veya serveti ise, temel veya çekirdek kelimeler yanında; yabancı kökenli kelimelerden, deyimlerden, atasözleri, bilim, sanat ve teknik alanlara ait kavramlardan oluşan terimler ile kalıp sözlerden meydana gelmektedir. Yabancı dil öğretiminde kelime bilmek, dili iyi bilmenin bir şartıdır. Genel anlamda kelime bilgisi ile başarı arasında bir bağlantı olduğu bilinen bir gerçektir. Dil eğitimi programlarında ise kelime öğretimi bir zorunluluk olarak ele alınmaktadır. Dil demek kelime demektir. Bilindiği gibi cümleleri oluşturan, konuşmayı sağlayan kelimeler, bir dilin temel unsurlarındandır. Kelime, insanların düşünme ve öğrenmesine yön veren önemli bir araçtır. Bir milletin mantığı ve kültürünü yansıtan kelimelerin seçimi ve öğretimi yabancı dil öğretiminde oldukça önemlidir. Bu çalışmamızda başta Arapça olmak üzere yabancı dil eğitiminde kelime öğretiminin amacı, önemi, öncelikli olarak öğretilecek kelimelerin seçimi ve sayısı, kelime öğretim yöntem ve teknikleri konularını irdeledik. Dilimizde Türkçe-Arapça ortak kelime varlığı ve bu kelimelerin öğretim yöntemleri ve başarılı bir Arapça öğretiminde, ilk olarak hangi kelimeler, niçin, ne kadar ve nasıl öğretileceği konusunu ele almaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: *Yabancı Dil, Türkçe, Arapça, Kelime, Ortak, Yöntem*

Importance And Methods of Vocabulary Teaching in Arabic Education

ABSTRACT

As it's known a language consists of three basic elements: words, sounds and grammar. The top of these factors is word. Wordlore, beside basic or core words; it consists of words of foreign origin, idioms, proverbs, terms that belong to science, art and technical fields and formulaic words. Language of vocabulary is a condition of good knowledge in foreign language teaching. It is a well-known fact that there is a connection between vocabulary and success in general terms. Vocabulary teaching is considered a necessity in language education programs. Language means word. As it is known, the words that make sentences and enable speech are the basic factors of a language. The word is and important tool that directs people to think and learn. In foreign language teaching, it is very important that the choice and teaching of words about reflect the logic and culture of a nation. In this study, Especially in Arabic, we examined the purpose and importance of vocabulary teaching in foreign language education, the selection and number of words to be taught primarily, and vocabulary teaching methods and techniques. We tried to deal with the common Turkish-Arabic vocabulary in our language and the teaching methods of these words and, first of all, which words, why, how much and how to teach in a successful Arabic teaching.

Keywords: *Foreign Language, Turkish, Arabic, Word, Common, Method*

* Makale Geliş Tarihi / Received: 01.12.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 02.01.2022

1. Yabancı Dilde Kelime Bilmenin Önemi

Bilindiği gibi bir dil, kelime, ses ve gramer olmak üzere üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bu unsurların başında kelime gelmektedir. ‘Kelime/sözcük’ şu şekilde tarif edilmektedir: “İki veya daha fazla harften oluşan isim, fiil ve edat olarak bir mana ifade eden lafızlardır.”¹ “Bir veya daha fazla harften oluşan ve tekil anlamında kullanılan sözcüklerdir.”², “Anlam taşıyan ve cümlelerin kurulmasında etken rol oynayan ses ya da ses topluluğudur.”³ Kısaca kelime, tekil olarak kullanılan sözcüktür denilebilir.

Kelime hazinesi veya kelime serveti ise, temel veya çekirdek kelimeler yanında; yabancı kökenli kelimelerden, deyimlerden, atasözleri, bilim, sanat ve teknik alanlara ait kavramlardan oluşan terimler ile kalıp sözlerden meydana gelmektedir.⁴

Kelime dağarcığı üzerine yapılan araştırmalar, insanın iki türlü sözcük dağarcığı olduğunu ortaya koymuştur. 1. Etkin veya aktif sözcük dağarcığı, 2. Edilgin veya pasif sözcük dağarcığı. Birinci tip sözcük dağarcığı, insanların günlük hayatta kullandığı, ikincisi ise insanların anlamını bildiği; ama kullanmadığı sözcüklerden oluşmaktadır. Buradan hareketle bireyin anlama dil becerisini işletirken pasif söz dağarcığını; anlatma dil becerisini işletirken ise, özellikle sözlü iletişimde, aktif söz dağarcığını kullandığını söylemek mümkündür. Öğrencilerin okuduklarını, dinlediklerini anlamaları, sözcükleri doğru anlamlandırmalarına bağlıdır. Kelime dağarcığı zengin bireylerin, okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini daha etkili kullanmaları doğaldır. Öğretim hayatını eğlenceli hâle getirerek sevdirmeye, okuma alışkanlık ve zevki edindirmeye, derslerdeki başarıyı artırma planlı dil ve onun küçük birimleri olan kelimeleri edindirmeye çalışmaları ile yakından ilişkilidir.⁵

Kişinin aktif kelime serveti ile pasif kelime serveti arasındaki fark büyükse eğitiminde büyük sorun var demektir; çünkü bu durum, dinlediğini ve okuduğunu anlayan; ama derdini anlatamayan bir insan tipi ortaya koyuyor. Bu olumsuzluk, eğitim kurumlarımızda maalesef çok açık bir şekilde görülmektedir.

Kelime olmadan kelimeler, kelimeler olmadan da dil olmaz. Onun için kelime bilgisi, yabancı dil öğretiminde dili iyi bilmenin bir şartı olarak kabul edilmektedir. Çünkü kelimeler dil yapısının temel taşlarıdır. Dilin en önemli unsuru olan kelimeler, bizzat dili, temsil etmektedir denilebilir.

İnsan, kelimelerle düşünür. Kelimesiz düşünmek imkânsız olduğuna göre, kelime bilgisi çok mühim demektir. Thomas Sheriden: "Fikirle kelime arasında öyle yakın bir alâka vardır ki, birindeki eksiklik veya hata, diğerinde kendisini derhâl belli eder" der. Dil âlimi Dr. Wilfred Funk şöyle der. "Riyâzî bir katıyetle söyleyebiliriz ki, kelime bilgisi arttıkça insanın düşünme melekesi de kuvvetlenir." Başka bir dil bilgini Norman Lewis ise şöyle der: "Kelime bilginizin hududu, zekânızın hududunu tespit eder. Kelime bilginiz arttıkça, zekânız da artacaktır."⁶

Kelime hazinesini zenginleştirme çalışmaları ile öğrencinin hem dili iyi kullanma hem de düşünce dünyasını geliştirmesi sağlanır. Düşünce zenginliği kavram ve kelime zenginliğine bağlıdır. Söz dağarcığını oluşturan sözcükleri takip ederek o milletin yaşayış biçimini, örf-adet, gelenek ve

¹ el-Ğali, Nasır Abdullah, *Üsûsü'l- i'dadi'l-kütübi't-tedrisiyye ligayri natikine bi'l- Arabiyye*, Darü'l-İ'tisam, Kahire 1994

² el-Mü'cemü'l-vasit, 2005, c. 2, s. 796

³ Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 1992

⁴ TDK Sözlüğü, “Kelime hazinesi” 2005

⁵ Karatay, Halit, “Kelime Öğretimi”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2007, Cilt 27, Sayı 1, s. 141-153

⁶ Seni, Safvet, “Kelimelerdeki Sihir,” <http://dilset.com/akademi/index.php/webiste/content/1302>, erişim 08.06.2015

göreneklerini, inançlarını, tarihini, yaşadığı coğrafyayı, söz varlığının geçirdiği gelişimi incelemek mümkündür.⁷

Öğrencinin kazandığı dil becerilerini aktif olarak kullanabilmesi, kazandığı ve sahip olduğu zengin kelime hazinesine bağlıdır denebilir. Öğrencinin kelime hazinesini geliştirerek zenginleştirmesinin, uygun bir yaklaşım ve yöntemle olmaması başarıyı olumsuz olarak etkiler. Gelişi güzel kelime ezberleme veya sınavlar için kelime öğrenmeye çalışma, kelime hazinesine fazla bir katkı sağlandığı söylenemez. Öğrencinin bir kelimeyi doğru kullanması, o kelimenin sözlük ve kullanım manasını bilmesiyle olur. Çünkü kelimeler bir dilin temel yapı taşlarıdır. Eğer kelimelerin anlamları doğru tespit edilmezse cümleler anlaşılmaz eksik ve yanlış anlamlar ortaya çıkar. Konuşma ve yazmada doğru kelime seçimi ise amaca uygun bir şekilde kelime edinmesi ve belenmesine bağlıdır.

Bir insanın gerek ana dilinde gerekse sonradan öğrendiği yabancı bir dilde kendini ifade edebilmesi, yeni bilgiler öğrenebilmesi, üretebilmesi ve dil vasıtasıyla iletişim kurabilmesi için yeterli kelime bilgisine sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle dil eğitimi ve öğretimi çalışmalarının temeli, esasen bireylerin kelime hazinesinin yeterli bir düzeye ulaştırılması hedefine dayanır. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin bireye kazandırılmasında kelime bilgisi temel unsurdur. Bu bağlamda bireyler bildikleri kelimeler kadar konuşurlar. Kelime hazinesi veya kelime bilgisi öğrencinin bildiği bütün kelimeleri kapsamaktadır.

Kelime hazinesini zenginleştirme çalışmaları ile öğrencinin hem dili iyi kullanma hem de düşünce dünyasını geliştirmesi sağlanır. Düşünce zenginliği kavram ve kelime zenginliğine bağlıdır. Söz dağarcığını oluşturan sözcükleri takip ederek o milletin yaşayış biçimini, kültürünü, düşünme kapasitesini, örf-adet, gelenek ve göreneklerini, inançlarını, tarihini, yaşadığı coğrafyayı, söz varlığının geçirdiği gelişimi incelemek mümkündür.

Gelişmiş ülkelerin, eğitim programlarında, çocukların kelime servetini geliştirme yönünde ciddi bir müfredat planları yapıldığı görülmektedir.

İngilizler ve Almanlar, okul öncesi çocuklarına 2000 kelime, 7-12 yaş grubundaki çocuklarına en az 5000 kelime öğretmeyi hedeflemektedirler. Bir insanın günlük hayatında azami 3000 kelime kullandığını kültürlü bir insanın kelime dağarcığında yaklaşık olarak 22.000-27.000 kelime bulundurmasının, kullanmasının gerektiğini, kendini yetiştirmiş bir insanın ise 40.000 kelime bilmesi gerektiğini tespit etmişler ve eğitimde hedef göstermişlerdir.⁸

Yapılan araştırmalara göre gelişmiş uygar bir toplum ölçüsü esas alındığında ilkokulu bitiren kız ya da erkek çocuğun 2000 sözcüğü kullanabilir duruma gelmesi gerekir. Oysa ülkemizde ulaşılan en iyi ortalama 500 sözcükle sınırlıdır. Sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmış yörelerimizdeki ilkokul çağındaki çocukların kullanabildikleri sözcük sayısı 200'e kadar düşmektedir. Dünya ölçülerine göre ortaokul düzeyinde öğrenim görmüş çocukların sözcük dağarcığı 4000 sözcük iken ülkemizde ortaokul öğrencilerinin ulaşabildiği ortalama sözcük dağarcığı 2000'e kadar düşmektedir. Yine dünya ölçülerine göre lise öğrencilerinin duygu, düşünce ve tasarımlarını anlatırken kullandıkları sözcük sayısı 5000'e kadar çıkmaktadır. Ülkemizde ise lise öğrencileri için bu rakam ancak 2000-2500 kadardır.⁹

Bir insan ortalama olarak 1000-3000 kelime kullanarak konuşur. Eğitim seviyesi yükseldikçe kullanılan kelime sayısı da artar. Kültürlü bir kişi 20 bin ile 25 bin kelime kullanarak konuşabilir;

⁷ Açıık, Fatma, "Temel Türkçe İçin Söz Dağarcığı Tespit Denemesi", http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/fatma_acil_temel_turkce_soz_dagarcigi.pdf, erişim, 31.10.2021

⁸ Karakuş, İdris. "Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi," Sistem Ofset Yayınları, Ankara. 2000 s.128

⁹ Demir, Celal, Türkçe/Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti, dhgm.meb.gov.tr Milli-Eğitim-169, erişim, 25.08.2021

bu sayıyı 40 bine kadar yükseltenler de bulunmaktadır. Anlaşılacağı üzere kişinin hayatı boyunca kullandığı (kazandığı) kelime sayısı kelime hazinesi olarak değerlendirilmektedir.”¹⁰

Yapılan incelemelere göre kimi ünlü yazarların söz dağarcıkları 5000 sözcük dolayındadır. Verlee adlı bir bilgin basit kimselerin 2000’den biraz çok, eğitim görmüşlerin ise en çok 4000-5000 dolayında sözcük kullandığını ileri sürer.”¹¹ Bu sayıların çok üstünde ve altında kalanlar da bulunmaktadır: Vokabüleri zengin bir yazar olarak bilinen Peyami Safa, eserlerinde 6400 civarında çeşit kelime kullanmıştır. “Ahmet Mithat Efendi, eserlerini 13.000 kelimeyle yazmıştır.”¹²

Bir dilin konuşulup yazıldığı kültür ortamı, ticarî piyasa gibidir. Bu piyasada alışverişler sadece kelimelerle olur. Kelimesi çok olan çok bilgi alır; kelimesi az olan az bilgi alır, az bilgi verir. Bu piyasada edeceğimiz kârın miktarı bildiğiniz kelime sayısına bağlıdır. Kültürün ve bilginin toplum içinde yoğunlaşarak olgunlaştırılması ve toplumdaki sosyal gelişmeler böyle bir hareketlilik içinde gerçekleşmektedir. “Öğrenmenin oluşması, etkili bir iletişimin varlığına, etkili bir iletişimin varlığı ise öğretim dilini etkili biçimde kullanmaya bağlıdır.”¹³

Yabancı bir dili öğrenmede amaç, dilin dört temel becerisini kazanıp dengeli bir şekilde geliştirmektir. Dil becerilerinin gelişmesi ise, kelime bilgisine, kelime hazinesinin varlığına bağlıdır denebilir. Onun için kelime öğrenimi dilin temel bir unsuru olduğu düşünülebilir. Kelime öğretiminde gösterilecek ihmali, dil öğretiminde başarısızlığa yol açacağı muhakkaktır. Araştırmalar, kelime öğretiminde görülen başarı dil öğretiminde de paralel bir başarı sağladığını göstermektedir. On beş ülkeden yüz bin çocuk üzerinde yapılan araştırmada, sözcük dağarcığı fazla olan çocukların sınavlarda, hatta diğer derslerde daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde kelime bilgisinin anlama yeteneğini %50 oranında artırdığını vurgulamıştır.”¹⁴

Dünyamızda 1900’li yıllardan günümüze kadar uygulanan bütün dil öğretimi programlarında kelime öğretimi üzerinde önemle durulmaktadır. Öğrencilere öğretilecek kelimelerin ön ekleri, son ekleri, özellikleri, yapısı vb. verilmektedir. Kelime öğretimi dil eğitimi için bir zorunluluk olarak ele alınmıştır. Ancak programlarda kelime öğretiminin nasıl yapılacağı konusu yeterince açıklanmamaktadır. Alandaki uygulamalar incelendiğinde farklı anlayışların olduğu görülmektedir. Kelime öğretiminin amacı ve öğrenciye öğretilecek kelimelerin seçimi konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bazı uygulamalarda kelimeler amaç olarak ele alınmakta, öğrenciye kelime listeleri verilerek bunları ezberlemeleri istenmektedir. Bazı uygulamalarda kelimeler derste okunan metni iyi anlamak ve davranış değiştirmek için öğretilmektedir. Bazılarında ise kelime bir araç olarak ele alınmakta, öğrencinin hayat boyu kullanılabileceği ve çeşitli becerilerini geliştirebileceği kelimeler öğretilmektedir. Bu durum kelime öğretim yaklaşım ve yöntemlerinde de görülmektedir. Bazı yaklaşımlarda öğrenciye günlük iletişimde gerekli olan ve sık kullanılan kelimeler öğretilirken bazılarında sözlüklerdeki kelimeler tercih edilmektedir. Bazı uygulamalarda öğrencinin gelişimi ve durumu hiç dikkate alınmamakta, bazılarında ise öğrencilerin ihtiyaç ve öncelikleri, dil, zihinsel ve sosyal gelişimi, ilgi alanları, düzey ve meslek seçimi ile kullanım amaçlarına göre kelimeler seçilmektedir. Bu uygulamalarda kelimenin tanınması, zihne yerleştirilmesi, aktif olarak kullanılması, zihinsel sözlüğün geliştirilmesi gibi konular üzerinde de önemle durulmaktadır. Ayrıca öğrencilerde geliştirilecek kelime becerileri ile düzeyleri belirlenmekte ve ders kitaplarında

¹⁰ MEB Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Kılavuzu, MEB Yayınları, Ankara.1985, s. 172

¹¹ Aksan, Doğan, (1998). Her Yönüyle Dil / Ana Çizgileriyle Dilbilim,TDK Yay., Ankara. 1998, s.19

¹² Tosunoğlu, Mesiha,(2000). “Kelime Servetinin Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi”, Millî Eğitim Dergisi, S.144.s. 6

¹³ Tekin, Halil, “Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi”, Ankara. 1980, s. 21

¹⁴ Arın, Ahmet, “Okumanın ABC’si-2”, <http://turkocaklari.org.tr/sayfa/539/okumanin-abc-si-2.html>, erişim 13.06.2015

uygulamaya konulmaktadır. Böylece öğrencilerin erken yaşlarda çok sayıda kelime ile birden fazla dil öğrenmeleri, kendilerini üst düzeyde geliştirmeleri ve başarılı olmaları amaçlanmaktadır.¹⁵

Araştırmalar gösteriyor ki, başta ana dil olmak üzere dil öğrenim ve öğretiminde kelime bilgisi dilin temel unsurunu oluşturmaktadır. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde kelime öğretimi, edinimi ve kullanımı, bilimsel veriler çerçevesinde ciddi bir planlamaya ihtiyaç duymaktadır. Öğrencinin yaş ve düzeyine göre aktif/pasif kelime serveti hangi aralıkta olacağı belirtilmelidir. Dil eğitimi ve öğretiminin ihtiyaç ve amaçlarına göre kazandırılması planlanan kelimelerin hangisi olduğunu gösteren temel kelime listeleri, seçilecek kelime çeşidi ile sayısı öğrenci yaş ve düzeyine göre planlamada yer almalıdır. Bu konuda sürekli ve ciddi çalışmalar yapılmalı olduğu kanaatindeyiz.

2. Yabancı Dil Olarak Arapça Eğitiminde Kelime Öğretim Stratejileri

Bilindiği gibi cümleleri oluşturan, konuşmayı sağlayan kelimeler, bir milletin mantığı ve kültürünü yansıtmaktadır. Kelimelerin seçimi ve öğretimi yabancı dil öğretiminde oldukça önemlidir.

Herhangi bir yabancı dil öğretiminde olduğu gibi Arapça öğretiminde de kelime öğretimi uygulamalarında, “öğrenciye hangi kelimeler öğretilmeli ve bu kelimeler nasıl öğretilmeli?” sorusu, kelime öğretiminde önem arz etmektedir. Biri amaç diğeri de yöntemi belirlemektedir. Cümle ve metin bütünlüğü içinde verilecek kelimeler, öğrencinin dili hangi amaç için öğrendiğine bağlı olarak şekillenir. Amaca uygun olarak seçilen kelime, cümle ve metinlerin öğretimi ve hafızada kalıcılığı ise etkili bir yöntem ve tekniğin uygulanmasına bağlıdır.

Yabancı dil öğretiminde kelime bilmek dili iyi bilmenin bir şartıdır. Ancak kelimenin lügat manalarını bilmek yabancı bir dili konuşmak için yeterli değildir. Kelimelerin lügat manaları yerine cümlede kullanma manaları önemlidir. Kelimeleri listeler halinde vermek yerine onları cümlede mana akışı içinde vermek daha uygun görülmektedir. 1950 yıllarında direkt yöntemin ortaya çıkmasıyla kelimelerin bir bağlam içinde öğretilmesi kabul edilmiş, 1970’den sonra kelimelerin bir iletişim içeriği içinde öğretilmesi daha yararlı görülmüştür. 40-50 dakikalık derslerde 5-10 kelime öğretilmesi yeterli görülürken, ilgi alanlarına göre bu sayı 20-30 kelimeye kadar çıkabilir. Öğretilen kelimelerin belirlenmesinde, kullanım sıklığı olan ve öğrencilerin ilgi duydukları alanlara dönük seçilmiş kelimelerin belirlenmesi bir ölçüt kabul edilebilir.¹⁶

Hangi seviyede hangi sözcüklerin öğretilmesi, her derste kaç yeni sözcüğün öğretilmesi gerektiği önceden planlanmalıdır. Araştırmalar, sıklık listelerinden yararlanarak sözcük öğretiminde dilde en çok kullanılan 2000 sözcüğü bilen bir öğrencinin normal bir metindeki sözcüklerin yüzde 85’ini anladığını tespit etmiştir. Sözcük öncelikle pasif sözcük hazinesine kazandırılmalıdır. Çünkü pasif sözcük hazinesi oluşmadan aktif sözcük hazinesi oluşmaz. Sözcükleri uygun yerlerinde kullanabilme alışkanlığının yerleşmesi için sözcükleri cümle içinde kullanma çalışması yaptırılmalıdır. Yabancı dil öğrenmek isteyen bireylerin meslekleri, yaşadıkları ülke/şehir, öğrenme nedenlerine göre öğrenilmesi gereken terimler farklılaşabilir. Terimlerin öğretimi konusunda öncelikle öğrencilerin öğrenme nedenlerine bağlı olarak ilgili sözcükler ileriki aşamalarda öğretilmelidir.¹⁷

Dil öğretiminde hangi sözcüklerin öncelikle öğretilmesi gerektiği ve sıralamanın nasıl olması gerektiği de önemlidir.¹⁸ Sözcüklerin sıralanış biçimi, anlam ilişkileri, öğretilen sözcük sayısı ve bağlam, dil öğrenme açısından çok önemlidir. Mesela verilen bir sözcük terkinde ilk ve son

¹⁵ Güneş, Firdevs, “Kelimelerin Gücü ve Zihinsel Sözlük” Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, y. 2013, sy. 1

¹⁶ Demirel, Özcan, *Yabancı Dil Öğretimi İlkeler Yöntemler Teknikler*, Ankara 1993

¹⁷ Açıık, Fatma, “Temel Türkçe İçin Söz Dağarcığı Tespit Denemesi”, http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/fatma_acil_temel_turkce_soz_dagarcigi.pdf,

¹⁸ Zengin, Dursun, “Yabancı Dil Öğretimi Kuramları ve Sözcük Öğretimi” <http://www.dilset.com/akademi>, erişim, 13.06.2015

sıralarda yer alan sözcükler daha kolay öğrenilmektedir. Böyle bir durumda sıralanış rastgele değil, sözcüklerin somut-soyut, kolay-karmaşık gibi özelliklerinin de göz önüne alınması gerekir. Sözcüklerin, eş anlamlılık, zıt anlamlılık, yan anlamlılık gibi özelliklerini ve anlam ilişkilerinin göz önüne alınarak düzenlenip belli ilişki içinde verilmesi öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.¹⁹

Kelime öğretiminde, öğrencinin genel ve özel anlamda ihtiyaç duyduğu, pratikte kullanma zorunda olduğu kelimelerin seçimi, kelime öğretimini hem hızlandıracağı hem de kalıcı hale getireceği muhakkaktır. Onun için öğretilecek kelime seçiminin, dil öğretim amacına uygun olacak şekilde olması gerekmektedir. Arapça kelime öğretiminde seçilecek kelimeler için bütün Arap ülkelerinde sıklıkla kullanılan ortak kelimelere öncelik verilmesi önem arz etmektedir.

Dil öğretiminde hangi sözcüklerin öncelikle öğretilmesi gerektiği ve sıralamanın nasıl olması gerektiği de önemlidir.²⁰ Sözcüklerin sıralanış biçimi, anlam ilişkileri, öğretilecek sözcük sayısı ve bağlam, dil öğrenme açısından oldukça önemlidir. Plan ve program buna göre yapılmalıdır.

Genel olarak yabancı dil eğitiminde olduğu gibi, yabancı dil olarak Arapça öğretiminde de özellikle birinci düzeyde öğretilecek, ilk kelimeler ve bu kelimelerin sayısı ve çeşidi, bunların öğretim yöntem ve teknikleri dil öğretim ve öğrenimdeki başarıyı önemli bir ölçüde etkilediği bilinen bir gerçektir.

3. Yabancı Dil Öğreniminde İlk Kelimeler

Bilindiği gibi bir dilin sözlüğündeki bütün kelimeleri öğrenmek için bir ömür yetmez. Yabancı dilde, sık sık kullanılan kelimelerle yaygın olarak kullanılan kelimelerin öğretimi esastır. Kelime sıklığı, kelimenin kaç kere kullanıldığı ile ilgilidir; kelime yaygınlığı ise kelimenin kaç kişi tarafından ortak olarak kullanıldığı ile ilgilidir. Her dilin sözlüğünde olduğu gibi Arapça sözlüklerde de nadir kullanılan veya hiç kullanılmayan kelimeler olduğu gibi günlük hayatın her alanında yaygın olarak ve sıklıkla kullanılan kelimeler vardır. Her dilde olduğu gibi Arapçada da günlük hayatta kullanımı yaygın olan kelime sayısı fazla değildir. Bir kişinin ortalama olarak kullandığı kelime sayısı 500 civarında olduğu ifade edilmektedir. Bu da yabancı dil öğretiminde bir avantaj sayılmaktadır. Uzmanlara göre herhangi bir dilde kullanımı yaygın olan ilk 100 kelimeyi öğrenmek bir dilin %20'sini kavramak anlamına gelir. Mesela günlük hayatta kullanımı yaygın olan 100 Arapça kelime öğrenen bir kişi, bir Arap ülkesinde söylenenlerin beşte birini anlıyor demektir. Ancak 200 kelime bilen dilin %40'ını biliyor anlamına gelmez. Burada öğrenilen ve kullanımı yaygın olmayan kelime sayısı artıkça dili kullanma oranı ilk kelimelere göre azalır.

Fahd al-Ahmedi, yazdığı makalede ilk kelime öğretimi ile ilgi olarak özet olarak şu tespitlere yer vermektedir:

Uzmanların araştırmalarına göre, herhangi bir dilde kullanımı yaygın ilk 500 kelime öğrenmek, o dilin %70'ini anlamak için yeterli olmaktadır. Buna bağlı olarak ilk 1000 kelimeyi bilen, dilin %80'ini, ilk 2000 kelimeyi bilen dilin %86'sını, ilk 3000 kelimeyi bilen dilin %90'nı, ilk 5000 kelimeyi bilen dilin %93'ünü, ilk 10.000 kelimeyi bilen de o dilin %96'sını kavramış oluyor.

Guinness kitabında yer alan bilgiye göre, 16 yıl fakültelerde eğitim öğretim ile meşgul olan kültürlü bir İngiliz'in konuşmalarında kullandığı kelime sayısı 5000'i, yazmalarında ise 10.000'i geçmemektedir. Ama sıradan bir İngiliz vatandaşının günlük yaygın olarak kullandığı kelime sayısı 500 civarındadır. Yabancı dil öğrenen kişi, günde 10 kelime ile 50 günde bu sayıya ulaşabilmektedir.²¹

¹⁹ Zengin, a.y.

²⁰ Zengin, Dursun, "Yabancı Dil Öğretimi Kuramları ve Sözcük Öğretimi" <http://www.dilset.com/akademi,erisim,13.06.2019>

²¹ Al Ahmedi, Fahd Amir, <https://www.alriyadh.com/21137> (07.08.2021)

Arapçanın çekirdek sözlükçesi 100 kadar kelimeden oluşur. Her dilde bir, iki, güneş, su, ölüm iyi, kötü vs. anlamlarındaki kelimeler bu sınıfa girer. Arapçada çekirdek kelime kadrosunu belirleyen unsurların başında Kur'an-ı Kerim gelmektedir. Çekirdek kelime kadrosunun dışındaki ikinci sözlükçe, temel sözlükçedir: el, ayak, insan, hayvan, erkek, dişi, anne, baba vs. kelimeler bu sözlükçede bulunur, bunların sayısı 1000 kelimedir. Daha dıştaki üçüncü sözlükçe genel sözlükçedir, bunun sayısı da 10.000 kelimedir ve en dıştaki sözlükçe özel sözlükçedir ve 100.000 kelimeden oluşur. Özel sözlükçe, gittikçe daha çok uzmanlık gerektiren teknik kelimeleri içermektedir²²

Hangi seviyede hangi sözcüklerin öğretilmesi, her derste kaç yeni sözcüğün öğretilmesi gerektiği önceden belirlenmelidir. Araştırmalar, sıklık listelerinden yararlanarak sözcük öğretimine dilde en çok kullanılan 2000 sözcüğü bilen bir öğrencinin normal bir metindeki sözcüklerin yüzde 85'ini anladığını tespit etmiştir. Sözcük öncelikle pasif sözcük hazinesine kazandırılmalıdır. Çünkü pasif sözcük hazinesi oluşmadan aktif sözcük hazinesi oluşmaz. Sözcükleri uygun yerlerinde kullanabilme alışkanlığının yerleşmesi için sözcükleri cümle içinde kullanma çalışması yaptırılmalıdır. Yabancı dil öğrenmek isteyen bireylerin meslekleri, yaşadıkları ülke/şehir, öğrenme nedenlerine göre öğrenilmesi gereken terimler farklılaşabilir. Terimlerin öğretimi konusunda öncelikle öğrencilerin öğrenme nedenlerine bağlı olarak ilgili sözcükler ileriki aşamalarda öğretilmelidir.²³

Yabancılar için seviyelere göre öğretilmesi tavsiye edilen kelimelerin sayısı, genel olarak ilk seviye için 750-1000, orta seviye için 1000-1500, ileri seviye için de 1500-2000 kelime şeklindedir. Ancak düzeylere göre kelime öğretimi sayısı nisbidir, öğrencinin dili öğrenme amacına göre değişebildiği gibi öğrencinin yaş gurubuna ve ortama göre değişebilir. Mesela bir derste çocuklara en çok 8 kelime öğretimi öngörülürken büyüklere bu sayı 30 kelimeye kadar çıkabilmektedir. İlk orta ve ileri düzeylerin toplamında genel anlamada 3000 kelime öğretmeyi hedefleyen ders kitapları ve dil öğretme programları olduğu gibi bu sayının üzerinde kelime öğretimini amaçlayan ders kitapları da vardır. Bu konuda üzerinde ittifak edilen bir sayı verilmemektedir.

5. Kelime Seçiminde Kriterler

Özellikle Arapça öğretiminde öğretmenin veya program hazırlayanların, önceden öğrencinin ihtiyaçlarını karşılayacak uygun kelimeleri seçmesi gerekmektedir. Rüşdi Ahmed Tuayma kelime seçiminde uyulması gereken kriterleri şöyle belirlemektedir:

- Tevatür- التواتر (Frequency):** Yani seçilecek kelimeler kullanımı yaygın olan ve çok tekrar edilen kelimeler olmalı, örneğin sınıfta; öğretmen, öğrenci, kalem, kitap, tahta, ailede; baba, anne, kız ve erkek çocuk, organlarla ilgili olarak da baş, ağız, el, kulak, burun gibi kelimeler bu gruba girer.
- Yaygınlık- الشمولية (Range):** Kelimenin belli bir Arap ülkesinde kullanılan kelimelerden değil birçok Arap ülkesinde kullanılan kelimelerden seçilmelidir.
- Kullanılabilirlik- المتاحية (Availability):** Erişimi kolay ve belli bir manayı ifade eden, insanların belli alanlarda kullandığı kelimeler
- Aşinalık- الألفة (Familiarity):** Aynı anlama gelen iki veya daha fazla kelimelerden aşina olan kelimelere öncelik vermek

²² Gündüz, Söner, "Arapça öğretiminde başvurulacak bazı yöntem ve teknikler Pedagojik bir değerlendirme, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2010, sayı: 29, s. 35.

²³ Açık, Fatma, "Temel Türkçe İçin Söz Dağarcığı Tespit Denemesi", http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/fatma_acil_temel_turkce_soz_dagarcigi.pdf, erişim 31.10.2021

- e- Kapsam-الشمول (Coverage): Sınırlı anlam ifade eden kelime yerine birden çok anlama gelen kelimeleri tercih etmek. Mesela ev anlamına gelen منزل ile بيت kelimelerinden ikinciyi seçmek gibi. Çünkü bu birden fazla anlamda kullanılmaktadır: بيت الله، بيتنا، بيت العنكبوت gibi.
- f- Önem-الأهمية (Significance): Öğrencinin ihtiyaç duymadığı genel kelime yerine öğrencinin belli bir ihtiyacını karşılayan kelimeler.
- g- Arapça asıllı-العربية- Arapça kökenli olan kelimeler: Arapçalaşmış kelimeler tercih edilmelidir. كومبيوتر, المذياع yerine راديو, هاتف yerine تليفون. Eğer yeni kelimenin Arapçada karşılığı yoksa bu kelime Arapça harflerle olduğu gibi yazılır: فيديو gibi.²⁴

6. Öncelikli Konu ve Kelime Öğretimi

Yabancı dil öğretiminde kelime öğretimi uygulamalarında, “öğrenciye hangi kelimeler öğretilmeli ve bu kelimeler nasıl öğretilmeli?” sorusu, kelime öğretiminde önem arz etmektedir. Biri amaç diğeri de yöntemi belirlemektedir. Ancak her amaç için gerekli ve temel olan ve dil eşiği oluşturan ilgili kelimelerin öğretilmesi esas kabul edilmektedir. Öğrencinin merkezinden muhitine doğru genişleyen alanları ve bu alanlardaki kelimelerin öğretimi, dile giriş ve dili geliştirme bakımından önem arz etmektedir.

Merkezden muhite doğru açılacak bir yelpazede aile, okul, şehir, ülke ve uluslararası çevre vardır. Dil öğretiminde aile konusundan başlamak daha doğal ve isabetli olacağı bilinen bir gerçektir. Aileden başlayarak diğer çevreye doğru genişlemek üzere kullanımı yaygın kelime öğretiminin yapılması daha isabetli olduğu kanaatindeyiz.

Mesela: Aile başlığı altında anne, baba, kardeşler ve yakın akraba, evle ilgili olarak, önemli ev eşyaları, evin bölümleri, yeme içme konusunda günlük yiyecek ve içecekler, okul başlığı altında, öğrenciyi ilgilendiren kelimeler, şehir hayatı ile ilgili kelimeler, daha sonra da ülkelerle ilgili kelime ve terimler öğretilerek cümle içinde anlaşılması sağlanır.

Kelime öğretimi yapılırken kullanılacak yöntem ve teknikler, sınıf düzeyi, yaş ve amaca göre belirlenir.

7. Arapça Öğretiminde Kelime Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Cümle ve metin bütünlüğü içinde verilecek kelimeler, öğrencinin dili hangi amaç için öğrendiğine bağlı olarak şekillenir. Amaca uygun olarak seçilen kelime, cümle ve metinlerin öğretimi ve hafızada kalıcılığı ise etkili bir yöntem ve tekniğin uygulanmasına bağlıdır.

Dili iyi bilmenin bir şartı olan kelimenin lügat manalarını bilmek yabancı bir dili konuşmak için yeterli değildir. Kelimelerin lügat manaları yerine kullanma manaları önemlidir. Kelimeleri listeler halinde vermek yerine onları cümlede mana akışı içinde vermek daha uygun görülmüştür. 1950 yıllarında direkt yöntemin ortaya çıkmasıyla kelimelerin bir bağlam içinde öğretilmesi kabul edilmiş, 1970'ten sonra kelimelerin bir iletişim içeriği içinde öğretilmesi daha yararlı görülmüştür. 40-50 dakikalık derslerde 5-10 kelime öğretilmesi yeterli görülürken, ilgi alanlarına göre bu sayı 20-30 kelimeye kadar çıkabilir. Öğretilcek kelimelerin belirlenmesinde, kullanım sıklığı olan ve

²⁴ Tuayma, Rüşdi Ahmed, al merci' fi Ta'lim el Luğa el Arabiyye, Um el Qura Üniversitesi Yayınları, Mekke, 1986, c. 2, s. 619

öğrencilerin ilgi duydukları alanlara dönük seçilmiş kelimelerin belirlenmesinin bir ölçüt kabul edilebilir.²⁵

Bilindiği gibi dil eğitimi sadece kelime öğretiminden ibaret değil, sesler, kelimeler, terkip ve kültürel bağlamdan ibarettir. Bu nedenle kelime öğretiminde bu yönler dikkate alınmalıdır:

Kelime öğretimi iki şekilde gerçekleşir: 1. Doğrudan, 2. Dolaylı. Dinleme ve okuma yoluyla farkına varmadan öğrenme, ilk merhalede doğrudan kelime öğretimi, sonraki merhalelerde uygun görülmektedir. Doğrudan kelime öğretimi farkındalık bakımından daha etkilidir. Biri kısa diğeri uzun vadelidir. Her ikisi de birbirini tamamlar niteliktedir.

İyi yapılandırılmış bir kelime öğretim programında bir kelimenin doğrudan yöntemle öğretimine başlanmalı ve dolaylı öğretim etkinlikleriyle devam etmelidir. Doğrudan kelime öğretimi öğrenilen kelimenin farklı bağlamlarda görülebilmesine fırsat sunar.

Her şeyden önce kelime öğretiminde, önce öğrencinin kelimeyi duyması, görmesi ve sonra telaffuz etmesi sağlanır daha sonra da anlamı verilir.

Daha başarılı bir şekilde kelime öğrenim ve öğretimi için kullanılan yöntem ve teknikler, dil bilimciler tarafından dil öğretim yaklaşımlarına göre belirtilmiştir. Farklı yaklaşımlara göre de farklı yöntemler ortaya çıkmıştır.

Biz burada kelime öğretiminde genel olarak öğretmen ve öğrencilerin de gözlem ve deneyimlerine bağlı olarak kullanılan bazı farklı yöntemlerden olmak üzere karma ve seçmeli bir yönetime değinmeğe çalışacağız.

Bir yabancı dil olarak Arapça eğitiminde sözlü veya yazılı olarak kelime öğretimi ve anlamını vermeye yönelik kullanılabilecek genel yöntem ve teknikler aşağıda verilmiştir.

1. Yer ve konularına göre varsa her iki dilde de ortak olan kelimeler verilmeli. Bu kelimeler, yer, eşya, alet, teknolojik terim, marka gibi isimler ve sıfatlar olabilir.
2. Görsel materyallerden yararlanma, sınıfta eşyayı göstererek ismini telaffuz etmek. Eğer hedef sözcük gerçek bir nesneyi karşılıyorsa ve sınıf ortamına getirilebilecek nitelikte ise bu gerçek nesne doğrudan öğrenenlere gösterilir.
3. Öğretilecek kelimenin anlamını jest ve mimiklerle açıklama, (yürümek, oturmak, gülmek, ağlamak, vurmak; üzgün, mutlu, tedirgin vb.).
4. Hareketlerle kelimeyi öğretme. Örneğin hocanın kapı veya pencereyi açması.
5. Rol-taklit yaparak kelimeyi öğretme. Ağrı ve elemi anlatmak için hasta rolü yapma gibi.
6. Öğretmenin çizim yeteneği varsa hedef sözcüğü yansıtan resim, şekil, kroki türlerinden uygun olanını tahtaya çizme. (Orman, deniz, nehir, güneş; binmek)
7. Gazete, dergi gibi otantik malzemelerden veya internet ortamından alınan resim, afiş ve posterler aracılığıyla. (Meyveler, mevsimler, günler, aylar, hayvanlar, kıyafetler, araç gereçler gibi)
8. Kısa çizgi filmler yoluyla, özel hazırlanmış kelime öğretimi yapma.
9. Resimli sözlük kullanma. İki dilli sözlüklerden yararlanılması istenir. İlerleyen seviyelerde ise hedef dilde yazılmış sözlüklerden yararlanılabilir.
10. Çocuk şarkıları, şiirler veya manzum sözlükler yoluyla kelime öğretme. (Osmanlı medreselerinde kullanılan manzum sözlükler örneği)
11. Oyun, bulmaca yoluyla öğretmek (kelime bulma, tanıma oyunları, harflerden kelime türetme vb.).
12. Kelimelerin eş, yakın ve karşıt anlamlarını verme.

²⁵ Demirel, Özcan, *Yabancı Dil Öğretimi İlkeler Yöntemler Teknikler*, Ankara 1993

13. Manayı çağrıştıracak yardımcı kelimeler kullanma: Mesela أسرة kelimesi öğretilirken, زوج, زوجة أولاد, بيت kelimelerini kullanmak gibi.
14. Kelimeyi, daha önce öğretilmiş bilinen kelimelerle Arapça açıklamak.
15. Tahmin ettirme. Kelimenin geçtiği cümleyi ve metni tekrar tekrar sessiz olarak öğrenciye okutma ve tahmin gücünü kullanmalarını sağlama.
16. Kelimenin yapısını inceleme, Kelimenin kökü ve ıstıkakı yoluyla öğretme: Mesela حُسْنُ kelimesinin kökünden türetilen تحسين, محسن, إحسان, أحسن, حسن, حسين, حسني kelimeleri gibi.
17. Şarkılarla kelime öğretme. Özellikle çocuklara kelime öğretim yönteminin, en kolay, en zevkli ve en verimli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü çocuklar şarkı söylemeye yatkındır. Sınıf ortamında şarkı, öğrenciyi motive eder, utanma ve çekimne hissini giderir, kelimelerin doğru telaffuzunu sağlar. Ancak şarkı ile kelime öğretiminde başarı, şarkının seçimi ve şarkıyı söyleme yöntem ve tekniğine bağlıdır.
18. Anlam ipuçları vermek: Bunlar, ses şekil, dilbilgisi ve sözün gelişinden bir kelimenin anlamını çıkarabilmektedir,
19. Kelimenin anlamını metinden bulma: Metnin diğer kelimelerinden ve anlamından yararlanılma tekniğidir. Onun için kelime incelenir. Kelimenin yerleştiği konumu incelenir, yeni kelime bilinen kelimelerle ilişkilendirilir ve süslenir.²⁶
20. Metinde geçen ve öğrencinin manasını bilmediği kelimelerin tespitini her öğrenciden istemek. Kelimeler bir araya getirildikten sonra sırasıyla kelimeleri alıp incelenir, bilinen kelimelerle irtibatlandırır.
21. Kelimeyi karalama defterine tekrar tekrar yazma. Çünkü yazmada hem duyma hem görme hem de uygulama vardır ki bu da öğrenmenin en güçlü yöntemlerinden biridir.
22. Kelime defteri oluşturmak: Öğrenci sınıf ve sınıf harici ortamlarda, gördüğü, duyduğu ve öğrendiği kelimelerden ilgili ve ihtiyaç duyduğunu kelime defterine kaydettikten sonra, varsa farklı anlamlarıyla kısa cümlelerde kullanmak suretiyle kelime hazinesi geliştirebilir. Öğrencilerin kaydettikleri bu kelimeler, ilgi ve ihtiyaç durumlarına göre farklılıklar gösterebilir. Hatta bu kelime sayısı önemli bir sayıya ulaştıktan sonra başkalarının istifadesine de sunmak amacıyla uygun bir başlık altında yayınlama cihetine de gidilebilir. Dört yıl okuduğum Mekke Um Al Qura üniversitesinde bu yöntemle kaydettiğimiz 2500 kelimelik bir birikimi daha sonra başkalarının istifadesi için, “Pratik Türkçe Arapça Konuşma Kılavuzu” adıyla yayınladık ve ciddi bir rağbet gördü diyebiliriz.
23. Sosyal medya iletişimde özellikle gençler arasında sıkça kullanılan emojiyle kelime ve terim öğretimi daha cazip hale getirilebilir. Mesela mutlu سعيد-😊, üzgün-حزين-😞, öfkeli-غاضب-😡 gibi.
24. Son çare olarak ana veya aracı dil kullanmak.

Arapçada kelime öğretiminde söz konusu yöntemlerden yerine göre en uygununu seçmek öğretmenin dil eğitimindeki başarısına bağlıdır. Burada en önemli unsur öğretmenin kendisidir. Başarılı bir kelime öğretim yöntemi bazı eksiklikleri giderebilir.

Kelime öğretiminde genel olarak hem kelime tanıma hem de kullanma becerisinin her ikisine de ağırlık veren aktif yöntemler kullanılmaktadır. Çünkü doğrudan kelime öğretimi yapılmaktadır. Bu süreçte öğrencinin düşünme, sorgulama, ilişkilendirme, analiz-sentez, değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirici etkinliklere yer verilmektedir. Böylece kelimeleri öğrenmek, anlamını keşfetmek ve zihinde yapılandırmak daha kolay olmaktadır. Bu da yabancı dil öğretiminde başarılı sonuçlar elde etme anlamına gelmektedir. Bu nedenle başarılı bir yabancı dil eğitimi için başarılı bir kelime öğretimi büyük bir önem arz etmektedir.

²⁶ Güneş, Firdevs. a.y.

8. Türklere Arapça Kelime Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Yabancı dillerde kelime öğretiminde uygulanan yöntem ve teknikler, Türklere Arapça kelime öğretiminde de geçerli olmakla beraber, Türk-Arap ilişkileri sonucu oluşan ortak kültür ve kullanılan ortak kelime nedeniyle, diğer milletlere göre Türklerin daha kolay Arapça öğrenebildikleri bilinen bir gerçektir.

Osmanlının ilk dönemlerinden itibaren devam etmekte olan kelime öğretim yöntemleri Tanzimat'a kadar değişime uğramadan sürdürülmüştür. Gramer ve Tercüme Yöntemi adı verilen bu geleneksel yöntemde, kelime öğretimi metinle sınırlı olup kelimeler listeler halinde veya manzum olarak ezberlenirdi. Öğrencilerin kelime hazinesi, temel ders kitaplarındaki metinlerin ezberlenmesiyle gelişirdi. Ezberlenen kelimeler, Arapça metinleri okuyup anlama amaçlıydı.

Tanzimat'tan sonra, Avrupa'da yabancı dil öğretiminin de etkisiyle Arapça öğretimi, metinleri okuyup anlamının yanı sıra, iletişimde de kullanma amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak da kelimeler basit cümlelerle dönemin okullarında öğretilmiş, Arapça-Türkçe etkileşmesi sonucu olarak hem Türkçe hem de Arapçada kullanılan ortak kelimeler derslere serpiştirilmiştir. Pratik uygulamalarda kullanılmıştır.

Türkler, İslam kültürünü taşıyan Arapçayı din adına öğrenmeye gayret sarf etmiş ve pratik hayatlarına pek çok Arapça kelimeyi bilinçli olarak, başta dinî olmak üzere hayatın farklı alanlarını kapsayacak şekilde Türkçeye katmışlardır. Söz konusu kelimeler, Arapça öğrenen Türkler için önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Her iki dilde oluşan kelime geçişleri, Arapçadan Türkçeye, Türkçeden Arapçaya geçen ortak kelimeler ve Türkçede anlam kaymasına uğrayan Arapça kelimeler olarak üç kategoride ele alınabilir.

A- Arapçadan Türkçeye Geçen Ortak Kelimeler

Türkçe-Arapça etkileşmesinin en bariz örneği, Aşağıda belirtilen Türkçe ve Arapça sözlüklerde görülmektedir.

1. A. Vefik Paşa'nın (1891) 1455 sayfalık '*Lehçe-i Osmaniye*'sinde 599 sayfa, Arapça-Farsça kelimelere ayrılmıştır.
2. Şemsettin Sami'nin (1904) 30.000 kelimelik '*Kamus-u Türki*'sinde Arapça kelimelerin oranı %42'dir.
3. Ferit Develioğlu'nun (1985) 60.000 kelimelik sözlüğünün 'A' harfi fihristinde bulunan 1130 kelimenin %75'inin Arapça olduğu tespit edilmiştir.
4. Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı sözlüğün 1955 yılında yapılan ikinci baskısındaki 24.000 kelimenin %29'unun Arapça kelimelerden oluşmaktadır.²⁷
5. Söz konusu sözlüğün M harfi maddesinde Arapça asıllı 1442 Türkçe kelime bizzat tespit ettik.
6. Hamza Ermiş'in 2014 baskılı Arapçadan Türkçeleşmiş 600 sayfalık Kelimeler Sözlüğünde 6000'den fazla Türkçeleşmiş Arapça kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin çoğu hem lafız hem de anlam bakımında ortak olduğunu görmekteyiz. Bazı kelimelerde telaffuz farkı, bazılarında da anlam kayması söz konusudur. Her halükârda bu durum Türk öğrenciler için bir avantaj sayılmaktadır.

²⁷ Durmuş, Oğuzhan, "Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* sy. 26 Erzurum 2004, s. 6-22

B- Türkçeden Arapçaya Geçen Ortak Kelimeler

Türkçeden Arapçaya geçen kelimelerin azı fasih, çoğu ise ammice Arapçada yer alır. Özellikle Osmanlı döneminde bu durum daha etkin bir hal almıştır.

E. İhsanoğlu, Dozy tarihi ile el-Mu'cemü'l-Vasit kaynaklarına dayanarak, yaptığı tespite göre, Türkçeden, Klasik, Orta ve Modern Arapçaya pek çok kelime girmiştir. Bunlardan,

Klasik Arapçaya, hakan/خاقان, topuz/دُبُوس , çakı/شَكِّي, tuğ/طُوقُ

Orta Arapçaya, armağan/آرمغان, kalpak/قَلْبَاق, bulgur/بُرغل, başlık/باشلق,

Modern Arapçaya da paşa/باشا , han/خان , sucuk/سجق, damga/دَمْعَة gibi kelimeleri örnek verir.

Türkçenin Arapçaya, Arapların daha önce hiç kullanmadıkları bazı yeni kelime ve terimler kazandırdığı da görülmektedir. **Hilal-i Ahmer-** هلال أحمر, **kâinat-** كائنات, **cedel-** جدل, **mantık-** منطق,

tahlil- تحليل gibi pek çok felsefi terimler Türk filozofları tarafından Arapçaya kazandırılmıştır.

C- Türkçede Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelimeler

Arapçadan dilimize yerleşip anlam kaymasına uğramış birçok sözcük vardır.

Türkçede anlam kaymasına uğrayan, telaffuzu aynı anlamları farklı olan Arapça kökenli kelimelerden de yararlanılabilir. Misafir-مسافر, müsaade, مساعدَة, adi-عادي gibi. Türkçede anlam kaymasına uğrayan Arapça kelime gruplarından biri de çoğul kelimelerdir. Arapçada çoğul kalıbında olmasına rağmen Türkçede tekil anlamında kullanılmaktadır. Evlat-ولد- evrak-ورق / ورق- kelimelerinde olduğu gibi. Bu nedenle Türk öğrencilere kelime öğretiminde bu incelik ve avantajlar dikkate alınmalıdır.

Türklerle Arapça kelime öğretiminde, izlenecek yol ve yöntemler şöyle özetlenebilir:

1. Türkçe-Arapça etkileşmesinin avantajından yararlanarak, farklı alanlarda olmak üzere, her iki dilde hem telaffuz hem de anlam bakımından ortak olan kelimeleri, Arapça ders kitaplarındaki konulara serpiştirmek suretiyle işe başlanabilir. Sözlü iletişim ve örnek cümle alıştırmalarında da bu ortak kelime kullanımına öncelik verilebilir.
2. Türkçede isim köklerinden yararlanılabilir. Bilindiği gibi Türkçe özel isimlerde pek çok Arapça kökenli kelime vardır. Türkçede Arapça isimlerin her sigası kullanılmıştır: Master, ism-i fail, ism-i meful, sıfat-ı müşebbehe, ism-i tafdil, mübalağalı ism-i fail, ism-i zaman, ism-i mekân, ism-i alet, ism-i mensub, ism-i tasğir. Özel isimlerle pek çok Arapça kelime kökleri ve türevleri kolayca öğretilir. Hilal, Sacid/Sacide, Cemil/Cemile, Cüneyt, Necdet ve benzeri yüzlerce kelime örnek verilebilir. Özel isimlerden sonra akrabalıkla ilgili isimler daha sonra organ isimlerindeki ortak kelime öğretimine geçilebilir.
3. Türk diline geçmiş ve kullanımı yaygın olan Arapça kökenli kelimelerden yola çıkılarak, bilineniden bilinmeyene olmak üzere kelimelerin asılları ve kökleri daha kolay bir şekilde öğretilir.
4. عقل- عقول, أوراق- ورق, إكرام-أكرم، عالم-علم، مذهب-ذهب، ميزان-زان
5. Her iki dilde de aynı telaffuzda ve aynı anlam taşıyan kelimelere öncelik vermek. Kalem, defter, kitap gibi.

6. Türkçede halk arasında aşına olunan, dua, ayet, kısa hadis, Arapça terkip ve deyimlerdeki kelimeler, günlük hayatta kullanmak üzere öğrenciye verilebilir: رحلة الشتاء والزيتون، من دَقَّ دُقٌّ، مع الاسف، فوق العادة، الله كريم، والصف
7. Türkçede kullanılan, Arapçadan geçen alıntı kelimelerin taranmasıyla öğrencinin bildiği Arapça kelimelerin tahlilleri yapılarak, birçok kelime kazandırılabilir. Mesela، عين الشيء، شسية، لحم-عجين.
8. Daha sonra Türkçede anlam kaymasına uğramış kelime öğretimine geçilmeli - أمة - ملة - مسافر - مساعدة - عادي
Önemine binaen Arapça öğretim programlarında kelime öğretimi ön plana alınmalıdır. Bu bağlamda, Arapça öğretim programında ‘**sözcük öğretimi**’ adında müstakil bir ders konulabileceği gibi ‘Sözcük Bilgisi’ dersi içinde de verilebilir. Sözcük öğretiminde sözcükler, farklı kullanımlarla cümle içinde verilmelidir.
9. Arapça ve Türkçeden oluşmuş Türkçeleşmiş birleşik kelimelerden yararlanmak.
10. Defnetmek (defn+etmek), دفن اتمك
11. Defolmak (def+olmak), دفع اولماك
12. Fethetmek (feth+etmek), فتح اتمك

SONUÇ

Ülkemizde başta Arapça olmak üzere yabancı dil öğretiminde istenilen düzeyde başarının sağlanmadığı bilinen bir gerçektir. Bunun en önemli sebeplerinden birinde öğrencinin sahip olması gereken kişisel kelime servetinin yeterli olmamasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Bir yabancı dil olarak Arapça eğitiminde kelime öğretimi konusu ilk, orta ve yükseköğretimde belli amaçlara göre kelime tasnifi ve seçimi konusu belli bir programdan yoksun olduğu bilinmektedir. Kelime öğretimindeki başarı diğer dil becerilerinin başarısını etkilemektedir.

Yabancı dile, kelime öğrenim ve öğretimi ile başlanır. Çünkü kelime öğretimi yabancı dil öğretiminin en önemli unsurudur denilebilir. Kelime olmadan kelimeler olmaz. Kelime öğretiminde iyi ve plânlı bir başlangıç, dil öğretimini hem kolaylaştırır hem de hızlandırır. Çok sayıda Türkçe-Arapça ortak ve benzer kelimelerin varlığı, Arapça öğretiminde Türkler için bir avantaj sayılmaktadır. Türkçede Arapça kökenli kelimeler ile Arapçada Türkçe kökenli ortak kelimeler, Türkler için hazır, kazanılmış bir kelime servetidir. Bu kelimeler, Arapça öğrenme yolunda olan Türk öğrenciler için önemli bir fırsattır. Özellikle klasik, orta ve modern Arapçada olan bu ortak kelimelerin varlığından haberdar olmak, öğrenciye onları kullanma fırsatını verir. Bu da mesaj alıp vermeyi kolaylaştırarak öğrenciye cesaret verecektir. Bu konuda en iyi organizatör, en iyi yönlendirici şüphesiz ki öğretmendir. Başarılı bir öğretmen, kitap ve programlardaki eksiklikleri giderebilir.

Ülkemizde, dünyada gittikçe önem arz eden Arapça eğitim ve öğretimi için, yeni stratejiler, yeni yöntemler geliştirilmeli ve belli amaçlara uygun programlar ve ders kitapları hazırlanmalıdır. Arapça-Türkçe ortak kelimelerin öğretimine öncelik verecek bu kitapları hazırlayacak komisyonlarda mutlaka Türk ve Arap uzmanlardan oluşturulmalıdır.

Türlere Arapça eğitiminde, kelime öğretilirken söz konusu ortak kelimelere öncelik vermek, Arapça öğrenmeyi kolaylaştıracığı için dil öğretiminde başarı sağlayacak. Bu da hem fert hem ülke için para, zaman ve enerji tasarrufu anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

- el- Ğali, Nasır Abdullah, *Üsüsü 'l- i 'dadi 'l - kütübi 't -tedrisiyye ligayri natukine bi 'l- Arabiyye*, Darü' İ'tisam, Kahire 1994
- el-Mü'cemü'l-Vasit, 2005, c. 2, s. 796
- TDK Sözlüğü, “Kelime hazinesi” 2005
- Karatay, Halit, “Kelime Öğretimi” *GÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2007, Cilt 27, Sayı 1,
- Açık, Fatma, “Temel Türkçe İçin Söz Dağarcığı Tespit Denemesi”, http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/fatma_acil_temel_turkce_soz_dagarcigi.pdf,
- Karakuş, İdris. “Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi,” Sistem Ofset Yayınları, Ankara. 2000
- Demir, celal, *Türkçe/edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti*, dhgm.meb.gov.tr Milli-Eğitim-169,
- MEB Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Kılavuzu, MEB Yayınları, Ankara.1985
- Aksan, Doğan, (1998). *Her Yönüyle Dil / Ana Çizgileriyle Dilbilim*,TDK Yay., Ankara. 1998
- Tosunoğlu, Mesiha, (2000). “Kelime Servetinin Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi”, *Millî Eğitim Dergisi*, S.144
- Tekin, Halil, “Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi”, Ankara. 1980
- Arın, Ahmet, “Okumanın ABC'si-2”, <http://turkocaklari.org.tr/sayfa/539/okumanin-abc-si-2.html>
- Güneş, Firdevs, “Kelimelerin Gücü ve Zihinsel Sözlük” *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, y. 2013, sy. 1
- Demirel, Özcan, *Yabancı Dil Öğretimi İlkeler Yöntemler Teknikler*, Ankara 1993
- Açık, Fatma, “Temel Türkçe İçin Söz Dağarcığı Tespit Denemesi”, http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/fatma_acil_temel_turkce_soz_dagarcigi.pdf,
- Tuayma, Rüşdi Ahmed, *al merci' fi Ta'lim el Luğa el Arabiyye*, Um el Qura Üniversitesi Yayınları, Mekke, 1986
- Demirel, Özcan, *İlköğretim Okullarında Yabancı Dil Öğretimi*, MEB., İstanbul, 1999
- Durmuş, Oğuzhan, “Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* sy. 26 *Erzurum* 2004